

Александра Мирковић Јанковић*

Институт за политичке студије, Београд

Петар Матић**

Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКЕ НАУКЕ ПРЕД ИЗАЗОВОМ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ: ГЛОБАЛИЗАЦИЈА КАО ТЕМА И ПРОЦЕС У СРПСКОЈ ПОЛИТИКОЛОГИЈИ – ПОЛИТИКОЛОГИЈА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ПОЛИТИКОЛОГИЈЕ***

Сажетак

Овај рад разматра како развој српске политикологије, тако и савремене трендове у политичким наукама генерално, у контексту глобализације и пратећих процеса. Аутори истичу како је глобализација у великој мери допринела алијенацији политичких наука из националних оквира. Премда су данас политичке науке највећим делом усмерене на проучавање актуелних глобалних процеса, у раду се жели указати на то да је ипак неопходно да политикологија, у извесној мери, остане усмерена и на проучавање партикуларних, националних и историјских искустава везаних за утемељење фундаменталних облика друштвеног организовања, било да је реч о политичкој заједници, то јест држави, или нацији. Маркирају се два нивоа еволутивног развоја политичких наука у свету: ниво дисциплинарне еманципације, то јест њихово утемељење као самосталне научне дисциплине у оквиру друштвених наука, и ниво националне еманципације, који је везан за усмерење

---

* Електронска адреса ауторке: aleksandra.mirovic.jankovic@ips.ac.rs

** Електронска адреса аутора: petar.matic@ips.ac.rs

политикологије на национално историјско искуство и процесе друштвеног и политичког развоја одређене земље, то јест процесе изградње заједнице, нације и државе (*community, nation- and state-building*), њихову динамику и специфичне форме. Констатује се да је, у случају српске политикологије, овај други ниво научног развоја остао њена „слаба карика“, уз дату анализу узрочника који су допринели таквом стању. На основу тога, износи се закључак да је српска политикологија директно из фазе интернационализма (марксистички утемељеног) прешла у етапу глобализације. Реч је о актуелној развојној фази која се одликује тиме да је глобализација постала не само веома популарна и једна од значајнијих тема политичких наука у нас (развијена је својеврсна *политикологија глобализације*), него је глобализацијски процес, у својој форми вестернистичке унификације, уз још неке друге дисциплине друштвених наука, захватио и саму српску политикологију (тако да имамо на делу и *глобализацију политикологије*). Поред тога, указује се на тренд у политичким наукама, али и сродним научним дисциплинама, ка примени својеврсне изоморфистичке праксе, по угледу на концепт институционалног изоморфизма, а која води некритичком преузимању или, једноставно речено, „пресликавању“ одређених идеја и решења из других политиколошких традиција. У том контексту, присутна је општа криза идеја, које у великој мери бивају угушене предоминантним парадигмама, попут теорије јавног или рационалног избора. Док је у актуелним светским оквирима приметан управо повратак идеја у средиште политиколошке мисли, може се констатовати да такав тренд још увек није заживео и у српској политикологији.

Кључне речи: глобализација, политичке науке, српска политикологија, национална еманципација, изоморфизам, криза идеја, политички развој, модернизација, еволуција

Развој политичких наука у већини држава, како европских и уопште западних, тако и осталих, може се пратити кроз два, често веома повезана, аналитичка нивоа.¹ Први ниво развоја политичких наука, који је представљао један глобални процес или тренд, везан је за њихову постепену еманципацију као самосталне научне дисциплине у оквиру друштвених наука, односно ослобађање од

1) На ова два нивоа у еволутивном развоју политичких наука, која су, иако у аналитичком смислу одвојена, заправо међусобно веома блиско повезана, указао је грчки ауторски двојац – Никифорос Диамандурос (*P. Nikiforos Diamandouros*) и Михалис Спурдалакис (*Michalis Spourdalakis*), са Атинског универзитета, анализирајући управо историјски развој и савремене трендове политикологије у Грчкој. Видети: P. Nikiforos Diamandouros, Michalis Spourdalakis, "Political science in Greece", *European Journal of Political Research*, vol. 20, No. 3–4, 1991, стр. 375 и даље.

туторства које је дуго над њима, а пре свега када је реч о истраживању друштвеног и политичког система, имала правна наука. Ваља овде подсетити и на то да су политичке науке иначе биле једне од последњих, у оквиру корпуса друштвених наука, у погледу стицања свог независног дисциплинарног статуса. Реч је о процесима који су се у развијеним земљама одвијали још с краја XIX века, док је у случају српске политикологије, која је морала да следи исти тај пут на овом свом развојном нивоу, требало да прође скоро седам деценија наредног, XX века да бисмо имали политичке науке етаблиране као посебну научну и академску дисциплину. За оснивачку годину, у том смислу, узима се 1968. – када је при Београдском универзитету основан Факултет политичких наука и, у оквиру њега, Институт за политичке студије који ће, пак, врло брзо постати самостална научно-истраживачка институција.

Други ниво еволутивног развоја политичких наука неретко је везан за партикуларно, национално историјско искуство и процесе друштвеног и политичког развоја одређене земље, односно процесе изградње заједнице, нације и државе (*community, nation- and state-building*), њихову динамику и специфичне форме. Дакле, овај други ниво развоја политичких наука представљао би заправо њихову националну еманципацију, на основу чега би онда оне и могле да преузму улогу једног од кључних агената у поменутиим процесима изградње државе-нације, али и да допринесу очувању и, ако је то потребно, модернизацији националног идентитета.

Но, за ово потоње, поред политичких наука, круцијалну улогу имају и неке друге академске дисциплине, попут на пример: језика и књижевности, историје и етнографских студија, које су, заправо, примарно посвећене дугорочном континуитету у погледу појединих идентитетских категорија, то јест елемената националног идентитета. Стога и не чуди да су управо те дисциплине на универзитетима у оним друштвима, попут на пример грчког, где се и данас веома држи до постојања развијене националне (само)свести, „биле прве које су се систематски практиковале... и оне којима се скоро па искључиво придавала пажња током XIX века“,² дакле, током процеса изградње модерне нације и државе. И не само то, већ су ове дисциплине задржале ту „доминацију... унутар грчког интелектуалног живота“ и након Грчко-турског рата (1919–1922) и формалног краха грчког иредентизма, то јест током значајног дела XX века.³ Ове напомене дате за друге, горепоменуте научне дисциплине – којима, при разматрању научног доприноса о коме је реч, ваља придодати и

2) Исто.

3) Исто, стр. 376.

још неке, попут географије и геополитике, па чак и оних које су усмерене, на пример, на националну културу и уметност – важне су због указивања на значај који наука генерално може имати, а историјска и савремена пракса то недвосмислено и потврђују, када је реч о процесима конституисања (дакако, и конструисања) и изградње нације и државе. Како је, међутим, држава, сама по себи, политиколошка „тема број један“, односно један од главних предмета истраживања унутар корпуса политичких наука, те како су поменути процеси неретко данас повезани са процесима политичке модернизације, демократизације, демократске консолидације, институционалног инжењеринга и другим који су у фокусу пажње савремене политикологије, овој и припада, може се рећи по природи ствари, круцијално место у тој врсти научних доприноса. Да би политикологија, пак, могла да ефикасно врши ту своју друштвену улогу и дâ очекивани допринос друштвеном и политичком развоју, она сама мора проћи кроз онај други ниво сопствене еволуције, који подразумева њену националну еманципацију. Сматрамо да је српска политикологија баш ту заказала, што ће рећи да је тај еволутивни ниво научног развоја остао њена „слаба карика“.

Ако бисмо се ослонили на ону схему историогијског развоја социологије коју је конципирао Мартин Елброу (*Martin Albrow*), и то управо на основу односа ове дисциплине према теми и проблемима глобализације⁴ – а која је, према нашем уверењу, донекле применљива и у погледу политикологије – можемо констатовати да је српска политикологија прескочила не само фазу утемељења као националне

4) Према тој периодизацији коју је изнео Елброу, социологија је, у свом дисциплинарном развоју, до сада прошла кроз пет различитих фаза: раздобље универзализма; националног етаблирања, интернационализма; индигенизације и актуелну, мада не нужно и последњу фазу глобализације. Више о одређењу ових развојних фаза социологије, као и критици Елброуове схеме, видети: Роналд Робертсон, „Глобализација као проблем“, у: *Unaffected Globalization, Globalization: Towards One World* (Reading Materials), (selected by Obrad Savic), International Summer School for Democracy, Пераст, 2001, стр. 45–50, такође и: Александра Мирковић, Петар Матић, *Изазови и парадокси глобализације*, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 23–28.

Важно је назначити да универзализам о коме овде говори Елброу, као прва фаза дисциплинарног развоја социологије, нема ништа заједничко са оним универзализмом и процесом унификације који су карактеристични за савремену глобализацију; већ се, према одређењу које даје сам аутор, односи на онај рани или просветитељски универзализам у чијој су основи биле идеје хуманизма и братства. Дакле, ту је реч о раној социолошкој тежњи да се „устпостави наука о човечанству и за човечанство, утемељена на безвременским начелима и проверљивим законима“ (према: Роналд Робертсон, „Глобализација као проблем“, нав. дело, стр. 45; Александра Мирковић, Петар Матић, *Изазови и парадокси глобализације*, нав. дело, стр. 24). Такође, када је реч о интернационализму, ваља указати на једно веома добро запажање које је у вези с њим изнео Елброу – да је он постао доминантна фаза у послератној науци генерално, с тим што је имао различите облике на Западу и у социјалистичким друштвима, те док је преовлађујући облик западног интернационализма била теорија модернизације, у овом другом случају на делу је био марксистички интернационализам (в. Исто, стр. 25–26).

дисциплине, већ и ону коју је поменути аутор назвао раздобљем индигенизације; те да је директно из фазе интернационализма (у овом случају, марксистички утемељеног) прешла у етапу глобализације.

Чини се да је веома важно да се овде мало задржимо на тим, у случају српске политикологије, прескоченим фазама и њиховом објашњењу које је изнео сам Елброу, јер оно може у значајној мери помоћи у расветљавању и бољем разумевању стања у којем се данас налазе и политичке и друштвене науке генерално. Наиме, раздобље националних социологија (које је, како сматра овај аутор, трајало од друге половине XIX века па све до после 1945. год.), везано је за професионално и академско утемељење ове дисциплине у западним и прозападним (нпр. Јапан) земљама, и његово основно обележје јесте то да су тада – премда нису биле потпуно напуштене ни оне раније, просветитељским идејама инспирисане „универзалне аспирације“ – „интелектуални производи... почели јако да личе на националне културе“.⁵ Но, оно што је посебно интересантно јесте то да је Елброу управо у споју западних националних социологија са „остацима универзализма“ из прве развојне фазе видео генератор новонастале „тежње за ексклузивном интелектуалном хегемонијом, блиском империјалним територијалним тежњама држава-нација, повезаних с матичном културом“.⁶ Раздобље индигенизације, пак, Елброу везује за профилисање социологије у земљама тзв. Трећег света током 70-их година прошлог века, те инсистира на његовој стриктној дистинкцији од фазе националног етаблирања дисциплине, мада се чини да је то, у суштини, непотребно и неоправдано, будући да се ради о веома повезаним процесима. Наиме, ту индигенизацију карактерише супротстављање страној, претежно западној терминологији и методама, уз одбацивање страних теорија и њихових доминантних парадигми и тема, с једне стране, и стављање нагласка на сопствене националне и културне традиције, с друге.⁷ Важно је подвући да кључ успешног дисциплинарног, као и друштвено-политичког развоја свакако није у потпуном и априорном одбацивању свега што долази споља, али је нужно критичко промишљање и, дакако, прилагођавање постојећем друштвеном и културном контексту и сопственој традицији.⁸

5) Према: Роналд Робертсон, „Глобализација као проблем“, нав. дело, стр. 46.

6) Исто.

7) О томе смо више говорили у: Александра Мировић, Петар Матић, *Изазови и парадокси глобализације*, нав. дело, стр. 26.

8) Роналд Робертсон (*Ronald Robertson*) се, на пример, не слаже потпуно са оним схватањем индигенизације које је дао Елброу; те, ослањајући се на пример Јужне Америке, тврди да ту није толико реч о одбацивању страних теорија, метода и тема, већ пре о позивању на неке западњачке идеје (најпре на оне хегелијанске и марксистичке, а касније и постмодернистичке) и то ради развоја теорија друштвене модернизације које су заправо предлагале примену

Иако је, дакле, ова или слична фаза националне еманципације, како смо је ми овде именовали, неопходна и када је реч о развоју политикологије, она је у случају српског друштва и народа била дуго времена блокирана, како из објективних, тако и неких субјективних разлога. И не само то, већ је такав научни развој сматран и за непожељан. Пре свега, српски народ је дуго времена бивствовао унутар вишенационалне политичке заједнице супранационалног карактера, и међу његовим припадницима генерално, а то нарочито важи за један значајан део његове интелектуалне елите и научних посленика, временом је постала доминантна идентитетска парадигма заснована на идеји југословенства или, прецизније речено, одређеној њеној форми (тзв. хрватска варијанта те идеје), која је такође имала такав, наднационални карактер.⁹ При томе, никако не треба изгубити из вида ни утицај тада формално владајуће комунистичке идеолошке матрице,¹⁰ где је управо један од базичних постулата био заснован на принципу тзв. интернационализма. У таквим контекстуалним условима, објективно гледано, постојале су мале или никакве шансе за националну еманципацију српске политикологије. Но, чини се да је донекле већи и далекосежнији проблем био тај што ни дуго након „разби-распада“ друге Југославије – да употребимо тај израз који неки аутори преферирају у разматрањима југословенских дезинтеграционих процеса¹¹ – дакле, када су се стекли извесни

северноамеричког модела развоја, али уз његову јасну диференцијацију и прилагођеност националном контексту (в. Исто, стр. 26–27; Роналд Робертсон, „Глобализација као проблем“, нав. дело, стр. 49).

9) Једном другом приликом, говорећи о идеји југословенства и њеним различитим варијантама, те донекле сличној идеји „еврунијства“, указали смо већ на ту склоност Срба ка прихватању супра- и транснационалних идентитетских категорија. О томе видети: Александра Мировић, Зоран Милошевић, „Склоност Срба ка прихватању супра- и транснационалних идентитетских категорија: Југословенство и ‘евроунијство‘“, у: Момчило Суботић (ур.), *Српско питање на Балкану* (Зборник радова са истоименог научног скупа), Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 389–418.

10) Свакако да постоје и другачија мишљења када је реч о експресији и очувању партикуларних, етно-културних идентитета током трајања југословенске социјалистичке творевине. Тако се, на пример, на једном месту каже следеће: „Претпоставка да је социјализам у СР БиХ (или СФРЈ у целини /курзив – аутори/) потирао етнонационалне и културалне разлике неистинита је, макар очекивана у време када којекакви идеолози разлике ретроспективно конструишу СФРЈ као пословичну ‘тамницу народа’“ (Damir Arsenijević, Nebojša Jovanović, „Bespuća politološke zbiljnosti“, *Реч*, по. 75/21, Београд, 2007, стр. 184). Можемо се, наиме, делимично сложити са оваквом тврдњом, макар када је реч о већини других, данас диферентних етно-културних идентитета, од којих су неки доживели „процват“ а неки и своје конституисање управо током те југословенске фазе. Но, када је реч о српском народу и његовом националном идентитету који је, након разних југословенских пројеката, био скоро потпуно деконструисан, чини се да је у овом случају југословенска идеја генерално, а не само у њеној социјалистичкој фази, ипак фигурирала, у том идентитетском смислу, као својеврсна „тамница“.

11) Израз „разби-распад“ – којим се заправо жели истовремено, а опет сасвим јасно и прецизно указати како на спољне, тако и на унутрашње дезинтегришуће факторе у случају

објективни услови, међу српским политиколозима углавном није било спремности и воље да се уђе у ту фазу научног развоја. Није било ни храбрости, с обзиром на новонасталу духовну климу и општу тежњу за дистанцирањем од недавне, ружне прошлости обележене међуетничким сукобима који су попримили неслућене размере и произвели велика страдања, а чему, ако нису биле узрок, онда су засигурно допринеле међусобно антагонистичке, националистичке идеологије и праксе. Наиме, изгледа да су у српској политикологији – за разлику од политикологија у другим бившим југословенским републикама, које су одмах кренуле пут националне еманципације, упоредо са истим таквим процесима који су већ дубоко били захватили тамошња друштва и новоуспостављене државе – и даље доминирале оне, са вредносног аспекта очигледно дубоко интериоризоване матрице из времена југословенства (супранационална матрица у идентитетском смислу и интернационалистичка у идеолошком смислу), које су се тако, макар у овом случају, показале као веома постојане и отпорне на промене. Такав интелектуални контекст испоставиће се и као веома плодно тло за продор новог универзалистичког таласа, донетог на крилима савременог процеса глобализације који је, креиран и наметан од стране новоуспостављених глобалних центара моћи, попримио заправо форму вестернизације. При томе, ту првенствено мислимо на нормативно-идејну и системско-институционалну универзализацију, у смислу глобалног ширења, па и наметања, како одређених вредности и других норми, културних образаца и идеја, тако и системских решења, институционалних механизма и процедура карактеристичних за развијена западна друштва. Како је реч о једном веома комплексном и вишедимензионалном друштвеном феномену или, како неки, не без основа, сматрају, пројекту,¹² ваља нагласити да поменути процеси и појаве представљају само неке од многобројних димензија и манифестних облика савремене глобализације. Да бисмо овде били и сасвим прецизни, рећи ћемо

југословенске заједнице – прихвата све већи број аутора, док ауторство над њим припада уваженом и поштованом колеги Милошу Кнежевићу, чије име, по нашем али и другим мишљењима, спада у сам врх савремене српске политикологије.

12) Том фундаменталном теоријском дилемом – да ли глобализацију третирати искључиво као неки објективно постојећи и незауостављив процес или и као одређен (неолиберални) пројекат тзв. глобализма, који, дакле, има и идеолошки карактер, или је то, пак, све један теоријско-аналитички конструкт (мит) – бавио се, између осталих, и Владимир Вулетић у више својих радова. Видети, на пример: Владимир Вулетић, „Ривалски приступи у изучавању глобализације“ (нарочито део: „Глобализација – процес и пројекат“), у: *Аспекти глобализације*, (прир. Ивана Пантелић, Владо Павићевић *et al.*), Београдска отворена школа, Београд, <http://www.bos.rs>, стр. 26–28; такође, за шири увид у дебате о глобализацији видети и Социолошку хрестоматију коју је приредио исти аутор: Владимир Вулетић (прир.), *Глобализација: Мит или стварност*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003.

да се ту заправо ради о тзв. друштвеној глобализацији, чија би онда специфична подврста била и својеврсна научна глобализација, баш како је то и она политичка глобализација.¹³

Но, на тај начин, глобализација не само што је постала једна од популарнијих тема политичких наука у нас (те се може већ говорити о својеврсној *политикологији глобализације*), него је глобализацијски процес, у тој својој форми вестернистичке унификације, захватио и саму српску политикологију (тако да имамо на делу и *глобализацију политикологије*), као уосталом и неке друге дисциплине друштвених и хуманистичких наука, попут, на пример, социологије. Но, друштвене науке у Србији нису у том погледу никакав издвојен случај, будући да глобализација ових научних области такође представља својеврсни светски тренд. Како је, говорећи о актуелном глобализацијском дискурсу, Ентони Гиденс (*Anthony Giddens*) рекао: „То је у друштвеним наукама, као и у политици, сада вероватно најзначајнија дебата, јер она има снажан утицај како на свет политичке теорије, тако и на свет друштвених наука“.¹⁴ Стога и не чуди што се за те расправе о овој теми почео користити један, на помало духовит, а свакако креативан начин осмишљен термин – „гло(бла–бла)лизација“.¹⁵

Тако су, заправо, и у српском контексту политичке, али и друге друштвене науке постале и саме проактивни чинилац глобализације, односно њеног данас доминантног обличја, док су српски политиколози и други, у њиховом значајном броју, свесно или несвесно постали промотери тог и таквог процеса. Услед тога, већ и сами изоловани покушаји унутар српске политикологије да се покрену неке теме од националног значаја (као што су, на пример, очување и модернизација националног идентитета, /ре/дефинисање националних интереса, развој националне политичке мисли итд.) или, пак, тек наговештаји да питање националног може постати легитимни предмет анализе, наилазили би одмах на априорну

13) Више о различитим аспектима и димензијама савременог глобализацијског процеса видети: Александра Мирковић, Петар Матић, *Изазови и парадокси глобализације*, нав. дело, стр. 35–37; као и: Александра Мирковић, „Глобализација: Ризици и могућности“, *Политичка ревија*, Vol. 6, бр. 01, 2005, стр. 173–190.

14) Ентони Гиденс, „Свет који нам измиче: Прво предавање“, у: Владимир Вулетић (прир.), *Глобализација: Мит или стварност*, нав. дело, стр. 145.

На тај утицај глобализације на поједине социолошке концепте, који су, ваља истаћи, значајни и за саму политикологију, доста рано је указао и већ поменути Елброу. Видети, на пример: Martin Albrow *et al*, “The impact of globalization on sociological concepts: Community, culture and milieu”, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Vol. 1, No. 4, 1994, стр. 371–389.

15) Видети: Владимир Вулетић, „Ривалски приступи у изучавању глобализације“, нав. дело, стр. 24.

осуду и етикетирање тих који су се уопште усудили да у том правцу аналитички мисле и спроводе своју истраживачку делатност, и то као националиста најгоре врсте или тзв. етно-националиста. Према је у теоријском дискурсу још увек отворено то питање да ли је национализам уопште и могућ у некој другојачијој форми или, пак, у његовој основи заправо мора увек фигурирати принцип етничитета, треба признати да су поменути критицизми, ако ништа друго, макар стизали од стране оних који су „добро“ упућени у материју. Реч је, заправо, о томе да се уопште није на адекватан начин разумела новонастала потреба за државотворним деловањем, нити се схватила нужност обнове и развоја националне (само)свести на „здравим“, пре свега компетитивним основама, што би, између осталог, допринело и развоју и сврсисходној употреби националних компаративних предности. Мада на први поглед можда изгледа парадоксално, испоставиће се да је управо то оно што је постало императив и што, ако се жели (п)остати аутентичан и конкурентан, мора да се обезбеди у условима савремених глобализацијских процеса који су учинили то да велика већина данашњих друштава и држава постане у значајној мери унифицирана.¹⁶ Институт за политичке студије и поједини његови сарадници, који су и сами немали број пута били мета поменутих критичких напада, свакако ће остати сведоци да је ипак било и оних који су, добро проценивши *momentum* српског друштва и његове потребе, те глобалне трендове, указивали на неопходност таквог развојног пута, и то у времену обележеном „беспућима политиколошке збиље“¹⁷ у Србији.

Институт за политичке студије из Београда јесте, заправо, једна од најзначајнијих националних институција која, у оквиру свог научно-истраживачког рада, истрајно спроводи истраживања свих наведених проблема и питања везаних поље националног,

---

16) Више о утицају савремених глобализацијских процеса на национални идентитет (кроз пратеће процесе денационализације и ширење интернационалних, трансационалних и наднационалних веза и односа, као и институција таквог карактера), те о његовом, рекли бисмо, несмањеном значају, као и капацитетима за одрживост у тим условима, видети: Александра Мировић, „Значај и одрживост националног идентитета у савременим глобализацијским и интеграционим процесима“, *Национални интерес*, год. VIII, Vol. 13, бр. 1, 2012, стр. 79–109.

17) Реч је о парафрази одређене критички усмерене формулације – вероватно инспирисане једним другим, познатим хрватским насловом – која се у свом изворном облику односи пре свега на хрватску политиколошку збиљу и ону у оквирума БиХ, па тиме и на неке тамошње српске политикологе, али индиректно је она у вези и са читавом политикологијом са ових простора, указујући на њено генерално кризно стање. Наиме, текст који је тако насловљен бави се критиком теза које је, у својој познатој студији о БиХ, изнела хрватска политиколошкиња – Мирјана Касаповић и које су многи на релацији Загреб–Мостар–Бања Лука–Београд здушно подржали, а тичу се тврдње да је консociјација једини демократски модел који омогућава стабилизацију, а тиме и опстанак босанско-херцеговачке државе. Видети: Damir Arsenijević, Nebojša Jovanović, „Беспућа политолошке збилности“, нав. дело, стр.173–189.

као и уопште различитих појава у политичком пољу. Током дужег периода, Институт је реализовао више истраживачких пројеката који су пратили развој савремене политиколошке мисли у светским оквирима. Тако је Институт у наведеном периоду од 50 година проучавао низ фундаменталних питања и пратио актуелна достигнућа политичких наука. У жижи интересовања су се налазили и још увек се налазе кључни политиколошки феномени и процеси попут: политичких институција и политичких система *in genera*; савремене глобализације и њених различитих димензија и аспеката; интеграционих и дезинтеграционих процеса и њихових последица, као и других питања везаних за актуелне трендове у међународним односима; те нарочито значајних истраживања везаних за проблеме националне идентификације; концептуализација и продубљивања најзначајнијих достигнућа у области политичке теорије; анализе процеса креирања и учинака практичних јавних политика: итд.¹⁸ Последња два пројекта Института: првенствено су се односила на изградњу и развој политичких установа и питања везана за очување националног идентитета и јачање државног капацитета. Још увек актуелни пројекат на коме Институт тренутно ради носи наслов „Демократски и национални капацитети политичких институција у Србији у процесу међународних интеграција“.¹⁹

Но, вратимо се феномену и процесу глобализације српске политикологије. Један од индикатора овог процеса јесте таква појава коју смо ми препознали као својеврсни научни изоморфизам, именујући га тако на основу паралеле са тзв. институционалним изоморфизмом, као истом или сличном имитативном праксом која се у обилатој мери примењује у политичком деловању и институционалном инжењерству, нарочито у случају земаља у развоју и транзиционих друштава, а која је у институционалној теорији означена као изоморфистичка институционална промена.²⁰ Наиме, баш како у институционалној пракси имамо појаву једноставног преузимања, односно копирања и практично „калемљења“ одређених модела и институционалних решења, без икаквог њиховог прилагођавања постојећем друштвеном контексту, тако је и у научно-теоријској пракси постало више него уобичајено да се безпоговорно

18) Детаљније погледати на *web* презентацији Института за политичке студије из Београда: <http://www.ips.ac.rs/mision-and-vision/> (приступљено: 18/ 10/ 2018).

19) У прилог томе говоре и бројни зборници са међународних и националних скупова у организацији Института за политичке студије, као и његова редовна периодика попут часописа као што су часописи: Српска политичка мисао, Serbian Political Thought, Национални интерес и др.

20) О институционалном изоморфизму видети: Paul J. DiMaggio, Walter W. Powell, “The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields”, *American Sociological Review*, Vol. 48, No. 2, 1983, стр. 147–160.

прихватају и преузимају, без икакве претходне критичке анализе или макар њихове адаптације постојећој стварности, концепције, па и читаве парадигме, методе и теоријско-епистемолошки приступи који доминирају у западњачкој, пре свега англо-саксонској литератури. И док се поједина „велика“, а заправо често добро маркетиншки брендирана имена узимају за безпоговорне научне ауторитете, њихове концепције се узимају за нешто што се не сме ни на који начин довести у питање, па иако су оне, у конкретном случају, потпуно неодговарајуће или, пак, одавно већ превазиђене са аспекта савременог емпиријског искуства и друштвено-политичког развоја.

И овде, у случају политиколошког изоморфизма, као и у случају оног институционалног, можемо такође разликовати три врсте узрочних чинилаца који утичу на развој такве праксе. Реч је, наиме, о споља изазваном изоморфизму, то јест оном који се намеће путем принуде или притисака од стране екстерних субјеката који наступају са позиције моћи и/или од којих домаћи актери на неки начин зависе. Потом, ту је меметички изоформизам, када се таква пракса спроводи самоиницијативно и на бази добровољности, будући да се преузете концепције и парадигме третирају као „поуздани“ или „стандардни одговори“ на одређену врсту аналитичких проблема и дилема са којима се политиколози суочавају. Такође, у политиколошкој динамици овде може се уочити и тзв. нормативни изоморфизам који је везан за процесе професионализације, односно за ширење одређених норми и стандарда саме политиколошке професије, што је данас нарочито интензивирано у условима велике мобилности и интерактивности стручњака и научних посленика.²¹ Но, као што у случају друштвено-политичке и институционалне праксе, такав изоморфизам, мада модеран и популаран, није нужно и функционалан, а неретко је заправо парадоксалан, јер, уместо успоставе функционалног институционалног система, води у стање „институционалног хаоса“ или „нереда“;²² тако и на пољу теорије, он не може дати неке продуктивне резултате који би допринели друштвеном и политичком развоју, већ пре подстиче њихову хаотичну динамику. Може се приметити да је све то одраз једне дубље кризе идеја и уопште кризе интелектуализма, са којима се српско друштво и српски народ суочавају током једног већ дужег временског периода.

21) Ове три врсте изоморфизма, односно механизма или узрочних чинилаца изоморфистичких процеса, само у контексту спровођења институционалне промене, маркирали су у својој студији Пол Димађо (*Paul J. DiMaggio*) и Волтер Пауел (*Walter W. Powell*). Видети: Исто, стр. 150–154.

22) Разматрајући случај транзиционе Србије, о „институционалном хаосу“ или „нереду“ и последицама истог говорио је професор Милан Јовановић. Видети: Милан Јовановић, „Политички систем и институционални неред“, *Политичка ревија*, год. II, број 1, 2003, стр. 125–146.

Значај које имају саме идеје за даљи развој политиколошких и истраживања у оквиру друштвених наука уопште, уочен је и све више се истиче и у међународним оквирима. Заправо, једна од кључних тачака у сфери савремене политикологије, пре свега у развијеним западним демократијама, јесте повратак идејама и измештање од до скоро преобладавајућих парадигми, попут теорије рационалног избора. О томе су објављене и бројне студије, чланци, зборници и монографије.²³ Поред тога, ваља подвући и податак да су политичке науке, током последњих пет декада, значајно прошириле свој утицај у широј сфери друштвених наука.²⁴

У контексту динамике политичких наука у ери глобализације, поједини аутори повезују чак и појам космополитизма са њеним развојем. Тако, на пример, Едгар Гранде (*Edgar Grande*) тврди да је неопходно направити велики заокрет у политичким наукама, те да је потребна и комплетна ревизија постојећих парадигми. Он се заправо залаже за измештање политикологије са националног на транснационални ниво, и то по узору на домете бихејвиоралне револуције у друштвеним наукама.²⁵ Сматрамо, међутим, да ова аналогја није сасвим одговарајућа и да, како смо већ раније појаснили, политикологија ипак мора да остане, макар у једном свом делу, усмерена на национални ниво анализе, уз уважавање свих специфичности тог контекстуалног оквира. Гранде, пак, сматра да би један од резултата таквог тектонског померања у политичким наукама било уклањање постојећих баријера између емпирицизма и нормативистичког приступа у сфери политикологије, што види и као значајан допринос тог процеса транснационализације.²⁶

Премда су неки аутори истакли да је „демократија једина игра у граду“²⁷, након слома њеног главног идеолошког ривала – комунизма, може се уочити да у савременом добу преовладава криза демократије и демократских режима, условљена слабљењем легитимитета демократских институција и удаљавањем грађана од демократских процеса. Та криза, као још једна од последица

23) Један од таквих зборника јесте свакако и онај који се односи на улогу идеја у политикологији и широј сфери друштвених наука: Daniel Béland, Robert Henry Cox (eds.), *Ideas and Politics in Social Science Research*, Oxford University Press, Oxford, UK, 2011.

24) Видети: Kenneth Prewitt, “Political Ideas and a Political Science for Policy”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 600, Sage Publications, Inc. in association with the American Academy of Political and Social Science, 2005, стр. 14.

25) Edgar Grande, “Cosmopolitan Political Science”, *The British Journal of Sociology*, vol. 57, iss. 1, London School of Economics and Political Science, Wiley and Sons, London, 2006, стр. 89

26) Видети: Исто.

27) Хуан Линц и Алфред Степан, *Демократска транзиција и консолидација – Јужна Европа, Јужна Америка и посткомунистичка Европа*, Филип Вишњић, Београд, 1998.

савремене глобализације, створила је готово непремостиви јаз између мултипликованих интернационалних, транснационалних и националних актера и елита, с једне, и грађана, с друге стране. Посматрано из те перспективе, може се уочити да се и савремена политиколошка мисао у извесној мери удаљила од потреба грађана, који би, у коначној инстанци, требало да буду крајњи бенефицијари политичких иновација и достигнућа.

На основу свега наведеног, може се извући закључак да је политичка наука у Србији у великој мери глобализована, али да је мало урађено на еманципацији политичке науке као дисциплине која би превасходно требала да води политикологији као самосталној научној дисциплини. На актуелна кретања у домену српске политикологије утичу пре свега западна достигнућа и вредности у овој сфери, те се уочава тенденција ка вестернизацији политикологије у Србији. У том контексту уочљиво је некритичко преузимање доминантних парадигми, па и читавих модела који доминирају у Западној политикологији, те се ова појава може означити и као облик политиколошке изоморфичке мимикрије. Но, ипак за пуну националну еманципацију одговорност не лежи искључиво на политичкој науци, већ и на бројним дисциплинама друштвених наука. Тај проблем се уочава и у дисциплинама попут социологије, филозофије, правне науке, лингвистике итд. Други, круцијални проблем који захвата друштвене науке у целини, али и политикологију као засебну научну дисциплину је својеврсна криза идеја. Та криза идеја је уочена на Западу, те се бројни аутори враћају идејама као кључним за разумевање политичких процеса и анализу деловања бројних актера у политичкој арени. Посматрано из тог угла, може се уочити да је тежиште савремене мисли у политикологији стављено на разматрање „идеја о идејама“. Савремена политиколошка мисао у Србији није успела да се „отргне из канџи глобализације“, те је и даље под јаким утицајем преодминантних политиколошких расправа које се одвијају углавном на Западу. С друге стране, у Србији и даље егзистира жива расправа о самом процесу глобализације који се разматра како из економске, социолошке, тако и из политиколошке перспективе. Тако, феномен глобализације и надаље окупира пажњу истраживача и политиколога у Србији.

ЛИТЕРАТУРА

- Вулетић, Владимир (прир.), *Глобализација: Мит или стварност*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003.
- Вулетић, Владимир, „Ривалски приступи у изучавању глобализације“, у: *Аспекти глобализације*, (прир. Ивана Пантелић, Владо Павићевић *et al.*), Београдска отворена школа, Београд, <http://www.bos.rs>, стр. 24–34.
- Гиденс, Ентони, „Свет који нам измиче: Прво предавање“, у: Владимир Вулетић (прир.), *Глобализација: Мит или стварност*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003, стр. 143–154.
- Институт за политичке студије, Београд, *web* презентација: <http://www.ips.ac.rs/mision-and-vision/> (приступљено: 18/ 10/ 2018).
- Јовановић Милан, „Политички систем и институционални неред“, *Политичка ревија*, год. II, број 1, 2003, стр. 125–146.
- Линц Хуан, Степан Алфред, *Демократска транзиција и консолидација – Јужна Европа, Јужна Америка и посткомунистичка Европа*, Филип Вишњић, Београд, 1998.
- Мировић, Александра, „Глобализација: Ризици и могућности“, *Политичка ревија*, Vol. 6, бр. 01, 2005, стр. 173–190.
- Мировић, Александра, „Значај и одрживост националног идентитета у савременим глобализацијским и интеграционим процесима“, *Национални интерес*, год. VIII, Vol. 13, бр. 1, 2012, стр. 79–109.
- Мировић Александра, Матић Петар, *Изазови и парадокси глобализације*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Мировић Александра, Милошевић Зоран, „Склоност Срба ка прихватању супра- и транснационалних идентитетских категорија: Југословенство и ‘евроунијство’“, у: Момчило Суботић (ур.), *Српско питање на Балкану* (Зборник радова са истоименог научног скупа), Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 389–418.
- Робертсон Роналд, „Глобализација као проблем“, у: *Unaffected Globalization, Globalization: Towards One World* (Reading Materials), (selected by Obrad Savic), International Summer School for Democracy, Пераст, 2001.

- Albrow, Martin *et al*, “The impact of globalization on sociological concepts: Community, culture and milieu”, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Vol. 1, No. 4, 1994, стр. 371–389.
- Arsenijević Damir, Jovanović Nebojša, „Bespuća politološke zbiljnosti“, *Печ*, no. 75/21, Београд, 2007, стр. 173–189.
- Béland, Daniel, Henry Cox, Robert (eds.), *Ideas and Politics in Social Science Research*, Oxford University Press, Oxford, UK, 2011.
- Grande Edgar, “Cosmopolitan Political Science”, *The British Journal of Sociology*, vol. 57, iss. 1, London School of Economics and Political Science, Wiley and Sons, London, 2006, стр. 87–111.
- Diamandouros P. Nikiforos, Spourdalakis Michalis, “Political science in Greece”, *European Journal of Political Research*, vol. 20, No. 3–4, 1991, стр. 375–387.
- DiMaggio Paul J., Powell Walter W., “The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields”, *American Sociological Review*, Vol. 48, No. 2, 1983, стр. 147–160.
- Kenneth Prewitt, “Political Ideas and a Political Science for Policy”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 600, Sage Publications, Inc. in association with the American Academy of Political and Social Science, 2005.

Aleksandra Mirovic Jankovic, Petar Matic

**POLITICAL SCIENCE FACING THE
CHALLENGE OF GLOBALIZATION:
GLOBALIZATION AS A TOPIC AND
PROCESS IN SERBIAN POLITICAL
SCIENCE – POLITICAL SCIENCE OF
GLOBALIZATION AND GLOBALIZATION
OF POLITICAL SCIENCE**

Resume

This paper discusses the development of Serbian political science as well as contemporary trends in political science in general, in the context of globalization and the accompanying processes. The authors point out that globalization has largely contributed to the alignment of political science from the national framework. Although today political science is mostly focused on the study of current global processes, the paper wishes to point out that it is nevertheless necessary that politicology, to a certain extent, remains focused on the study of particular, national and historical experiences related to the founding of fundamental forms of social organization, whether it is a political community, the state, or the nation. The two levels of evolutionary development of political science in the world are marked: the level of disciplinary emancipation, that is, their foundation as an independent scientific discipline within the social sciences, and the level of national emancipation, which is related to the orientation of politics to the national historical experience and the processes of social and political development of certain countries, that is, the processes of building a community, nation and state (community, nation- and state-building), their dynamics and specific forms. It is noted that, in the case of Serbian politics, this second level of scientific development remained its “weak link”, with a given analysis of the causes that contributed to this state. On the basis of this, the conclusion is drawn that Serbian political science went directly from the stage of internationalism (Marxist basis) to the stage of globalization. It is about the current developmental phase, which is characterized by the fact that globalization has become not only a very popular one and one of the more important topics of political science in us (a certain kind of

globalization has been developed), but a globalization process, in its form of Western unification of different disciplines of social sciences, has affected Serbian political science itself (so that we have a part in the globalization of political science). In addition, it points to a trend in political science, but also related scientific disciplines, to the application of a kind of isomorphic practice, based on the concept of institutional isomorphism, which leads to uncritical retrieval or, simply speaking, “mapping” certain ideas and solutions from other political tradition. In this context, there is a general crisis of ideas, which are largely suppressed by prevalent paradigms, such as the theory of public or rational choice. Whereas in the current world frames, the return of ideas to the center of political thought is noticed but it is visible that such a trend has not yet come to light in Serbian political science.

Keywords: globalization, political science, Serbian politics, national emancipation, isomorphism, crisis of ideas, political development, modernization, evolution

---

* Овај рад је примљен 25. октобра 2018. године, а прихваћен на састанку Редакције 7. марта 2019. године.